

Från kallt krig till het fred

Om en essä av Slavoj Žižek

Den slovenska filosofen Slavoj Žižek ses ofta som den provokativa fixstjärnan på den internationella åsiktsmarknaden. Han förefaller alltid beredd att leverera en analys och åsikt om de problem som mänskligheten för ögonblicket brottas med. Det kan gälla Irak, våldet, kapitalismen, flyktingfrågan eller pandemin i de många pamfletter han gett ut.

För en lekman utan filosofisk bildning är han inte alltid lätt att förstå trots att han uppenbarligen skriver för en bredare publik än enbart yrkesbröderna. Han är ändå alltid intressant då han erbjuder överraskande vinklingar och synsätt. Ofta är hans slutsats att det bästa botemedlet mot plågorna och problemen är Revolution. Jag har läst mera om honom än av honom, men jag minns boken *Against the Double Blackmail* (2016, på finska *Uusi luokkataistelu*) i vilken hans slutsats är att en ny klasskamp behövs för att förbättra flyktingarnas situation.

När Žižek i en färsk essä, "From Cold War to Hot Peace", 25.3¹, tar itu med det kaos och blodbad som Putin åstadkommit i Ukraina förväntar man sig kanske en tolkning som skiljer sig från den gängse. Vad kan marxisten och estradören ge för recept för framtiden efter denna tragedi som redan rubbat världens gång? I domen över Putin skiljer han sig dock inte från opinionerna utanför Ryssland. Han anser att diktatorn försöker introducera en ny modell för internationella relationer: i stället för ett kallt krig vill han se en het fred. Det innebär ett permanent hybridkrig och militära interventioner maskerade som

fredsbevarande och humanitära uppdrag.

Denna modell skall göra det möjligt för världshandeln att fortsätta ostörd medan stormakterna ägnar sig åt sina fredsbevarande ingripanden i olika världsdelar. Det är ingen tillfällighet att Ryssland vägrar använda ordet krig för sin invasion.

Žižek hänvisar här till Sergej Lavrov som lär ha sagt att den enda heltäckande lösningen vore att demilitarisera hela Europa och låta Ryssland agera fredsbevarare med rätt till humanitära ingripanden... En rysk politisk kommentator, Dmitrij Evstafjev, sade nyligen i en kroatisk publikation: "Ett nytt Ryssland har fötts som klart låter förstå att det inte anser Europa som sin partner. Ryssland har tre partner, USA, Kina och Indien. Ni är för oss en trofé som kommer att delas mellan oss och USA. Ni har ännu inte fattat detta, fastän vi redan är nästan där."

I många analyser har Alexandr Dugin lyfts fram som Putins hovfilosof och så gör även Žižek som citerar hans post-modernistiska definition av sanning: så kallad sanning är en fråga om att tro och Ryssland har en speciell sanning som ni måste acceptera. Om inte USA vågar ta risken med ett krig visar det att landet inte är den unika superstaten, endast krig avgör vem som leder, säger Dugin.

Detta skapar ett dilemma, menar Žižek. Om vi inte förmår mobilisera genom att samla oss och går med på kompromisser för att bevara freden, uppmuntrar vi den ryska expansionslusten som inte låter sig nöjas förrän hela Europa fogar sig. Å andra sidan, om vi antar utmaningen, riskerar vi ett världskrig.

*

Žižeks recept är att byta perspektiv och här blir han enligt min mening mera svårtolkad. Eftersom pla-

1 <https://www.project-syndicate.org/onpoint/hot-peace-putins-war-as-clash-of-civilization-by-slavoj-zizek-2022-03>

netens överlevnad hänger på klimatfrågan gäller det att ”stärka sina positioner”. Ukrainakrisen sedd ur det perspektivet leder oss vilse.

Som återstående drivkraft för dagens konflikter ser Žižek etniska och religiösa motsättningar. Samtidigt varnar han för lockelsen att se Ukraina som en slutstrid med Ryssland i linje med Huntingtons ”clash of civilizations”. Därför efterlyser han en ny ”non-aligned movement”, en alliansfri grupp av stater som motsätter sig en global kulturkamp. (Av den kräver han dock inte neutralitet i den rysk-ukrainska konflikten). Denna allians borde bekämpa polariseringen mellan kulturerna och motarbeta russofobi. ”Vi bör ge vårt stöd åt dem i Ryssland som protesterar mot invasionen [...] de är de sanna ryska patrioterna, de som verkligen älskar sitt land”, skriver Žižek.

Jag försöker tänka vidare: Vilka är dessa alliansfria stater som skall ta avstånd från de nygamla blockens maktkamp? Jag antar att det ena lägret består av de västliga liberala demokratierna, det andra av de totalitära staterna med Ryssland och Kina som kärna. Under det kalla kriget var Indien och Jugoslavien ledande inom den alliansfria rörelsen. Det ena landet finns inte mera och Indien hänger sig åt en intern kulturkamp med religiösa och etniska förtecken.

Inte heller de oljerika och självgoda arabstaterna förefaller att vara goda kandidater för Žižeks nya allians. Afrika då, en kontinent där många stater är ovilliga att fördöma Rysslands invasion? Kan det ses som en vilja att ställa sig över och utanför en ny kulturell och ideologisk förkastningslinje? Det motsägs av den religiösa och etniska frontlinje som sträcker sig från Senegal till Somalia, med tentakler ner till Moçambique.

Jag har svårt att finna ankarfästen för Žižeks allians, varken bland statschefer eller bland nationer med den nödvändiga ideologiska medvetenheten. Mera sannolikt är att många med lock (kinesiska investeringar) och pock (amerikanska säkerhetsut-fästelser) dras till det ena eller andra lägret.

*

Men det finns många som vill tro på en förhandlingsfred byggd på kompromisser, för att sedan lugnt kunna gå vidare. Kraven på fred är inte till-

räckliga, skriver Žižek. Begreppet ’fred’ är alltför vagt: Ockupanter har alltid önskat och krävt fred när de väl etablerat sig: nazisterna i Frankrike, Israel på Västbanken och Putin i Ukraina. ”Pacifismen är inte en valmöjlighet [option]”, citerar han filosofen Étienne Balibar. Det enda sättet att förhindra ett nytt storkrig är att undvika ett fredstillstånd som kräver ständiga lokala krig för att upprätthålla freden, tillägger Žižek.

I varje debatt om säkerhetspolitiken under och efter Ukraina spelar kärnvapnen en central roll. Natomotståndarna hos oss och i Sverige kan förlita sig på en lång tradition ända från Ban the Bomb och Hellre röd än död-sloganernas tid. Vad säger Žižek om dem i ljuset av Ukraina?

Han anser att det kalla krigets MAD-teori (Mutually Assured Destruction) är passé, nämligen att stormakterna inte längre i praktiken håller fast vid att kärnvapen inte kan användas eftersom det skulle leda till ’ömsesidig och garanterad utplåning’. USA har antytt att man kan tänka sig att använda taktiska kärnvapen i hopp om att preventivt eliminera kärnvapnen i uppstickarländer som Nordkorea och Iran. Till denna NUTS-strategi (Nuclear Utilization Target Selection) ansluter sig nu Ryssland när Putin säger att kärnvapen kan tas i bruk. Han menar väl i det fall att det går ännu sämre med kriget mot Ukraina. – Kärnvapnen ser därför ut att bli en nygamal spelbricka i världsordningen post-Ukraina.

Slavoj Žižek gör inte läsaren besviken, men inte heller fullt tillfredsställd. Det blir många trådändar hängande och frågor obesvarade samtidigt som han stimulerar till fortsatt analys. När *Nya Argus* chefredaktör 2014 jämförde Noam Chomskys och Žižeks sätt att argumentera skrev han att Žižek utmanar det lineära tänkandet med sin provokativa-kreativa metod.² Ukraina utmanar både vårt tänkande och vårt handlande och Žižeks bidrag är därför nyttigt.

PÄR STENBÄCK

2 ”Chomsky eller Žižek?” *Nya Argus* 1–2/2014, <http://www.kolumbus.fi/nya.argus/2014/01-02/kommentar-1-2-2014>